

ZA SPOMIN FRANCIJU NOVAKU-GRČI

ČLOVEK, ŠIROK KOT NEBO, TIH KOT MIRNA VODA

TATJANA DOLŽAN

Tistikrat sva se srečala po naključju. Konec poletja sem si zaželela Škrlatice in materini skrbi navkljub (»Ja, pa kar sama tako visoko?« — »Oh, saj ta pot je bolj prometna kot cesta čez Jezerski prelaz!«) odštopala proti Zgornjesavski dolini. Drugi šofer, ki mi je ustavil na prav neprikladnem mestu na Črnicu, je bil planinec. Domenila sva se, da greva skupaj na Škrlatico, ko sva že oba sama. Sprva mi je bilo nelagodno deliti korak s popolnim neznancem in še fantom povrhu. Očitno pa v gorah take zadrege ne bodejo globoko in je šlo — družabnost je pač prirezala peruti moji samotni duši.

Ko se je odprl pogled na trate v zadnji tretjini poti, je sredi zelenine zasvetil šotor. Kar vedela sem, da je tu prespal, morda celo počitnikoval Franci. Pogled v notranjost mi je to potrdil. Njega pa ni bilo nikjer. Morda bo na vrhu. Zdaj mi je bilo že docela jasno, da si bom izlet sama s seboj privoščila kdaj drugič.

Francija že dolgo nisem videla: odkar smo se razšli, odkar je naša kanjavška potepuška družčina razpadla na pare in začela dobivati dva-, trikilogramske nove člane, nepoparjeni pa smo si drugje iskali vsak svoj par. Pravzaprav je bil Franci vedno čuden tič. Najraje je hodil sam in vedno tovoril s seboj šotor, fotoaparati z obročki za makro fotografijo, kuhalnik, kakšno juho pa jajca, mast in spalno vrečo. Kot polž; lahko se je ustavil, kjerkoli mu je srce obstalo in prespal sredi trat in tišine. Tega drugi nismo zmogli; tudi nismo znali hoditi čisto počasi, se kar naprej ustavljati, prisluškovati, občudovati rože, drevesa in živali, brez naglice narediti posnetek ali dva. Raje smo si optali najlažje možne nahrbtnike in potem drveli z enega konca hribov na drugega, ustavljali pa smo se le za malice, poležavanje ali zabavljanje, prijateljska mačja pretepanja in nagajivosti. Tega pa Franci ni znal; le njegov širok trebušni smeh ga je izdajal, da mu naša igra ugaja.

S Francijem sva se zares stopila, staknila, le enkrat pred to Škrlatico. V Klinu, lovski koči v Kamniških, smo pripravili novoletno praznovanje. Takrat sem imela obdobje intenzivnega pletenja. Prosil me je, naj mu spletem pulover ali brezrokavnik, mi prinesel globoko modro volno in sredi novoletnega vznemirjenja je nastajalo novo oblačilo. V moje delo se ni vtikal, dogovorila sva se le za kraj. Skončala

Franci Novak-Grča na lanskoletni Antenini gorsko čistilni akciji

sem ga potem doma. V zahvalo mi je podaril sliko — gorsko pokrajino z osamelimi drevesi in skalami, svet, o katerem je sanjal njegov čopič, ko je z neakademskimi potezami nanašal oljne barve. To je bil najin spoj: izmenjala sva delo najinih rok in domišljije. Meni je ta slika dragocenejša od grafik in olj z znanimi podpisi. Njegovih pravljic in zgodb, ki jih je pisal z vso radoživostjo otroškega duha, njegove prelepe vile Fulate, nisem mogla tako lepo doživeti; preveč sem si dala opraviti s ta pravo književnostjo.

Na poti proti vrhu sem mimogrede spraševala, če je kdo videl Grčo, kot je bilo Francijevo planinsko ime. Nekdo nama je pokazal proti vrhu — in res smo se sešli tam; tudi on ni bil presenečen: zakaj neki bi se vedno srečevala le v Ljubljani ali pri prijateljih. Kazal je med skale, kjer je že pred vojno stal križ; Franci je pred leti pritoril gor novega, železnega, manjšega, in ga zaščitil z barvo. Pa nekemu ni bil po volji; takšna znamenja v socialističnih hribih ne smejo kaziti narave, onkraj meje jo pa lahko lepšajo. Bil je gre-

nak, a istočasno se je že režal, ko je imel nove načrte v mislih. Malega človeka ni mogoče poteptati, je preveč na tleh; ničesar ne more izgubiti, zato se vedno znova vzravna. Franci pa ni bil kar tako Grča; njegov ponos je bil nad politiko in vsakdanjostjo drugih.

»Veš, da sem prvi in najbrž edini gorski smetar v naših hribih?« me je vprašal, ko smo plezali nazaj na sedlo.

»Še zmeraj pobiraš smeti?«

Pokimal je in me povabil: »Spodaj na sedlu, okrog tistega balvana, vsi malicajo, tam bom zdaj počistil. Škrlatico smo tudi že očistili; veš, padel sem in se potolkel, lahko bi zgrmel dol. Potem je šel tja na nevaren del Brane, navezan.«

Kar sijal je: na Antenini akciji so spravili ne vem koliko vreč s Triglava. Vsak konec tedna je prinesel v dolino najmanj eno vrečo odpadkov, raje dve ali tri, kolikor je pač zmogel nesti.

»Še vedno hodiš kar sam?«

»Ja, le včasih se mi pridruži Brane. Poleti sva spet delala na Vršiču; veš, okoli tiste kočice Gorske straže PTT sva sadila rože za arboretum.«

»Še zmeraj?«

Kočico smo postavili skupaj s člani GS PD PTT Kanjavški potepuhi nekje 1977., Brane in Franci sta okoli nje nasadila planike, svišče, klinčke, sončeca, murke in podobno cvetje, ki pa je le preveč vabilo ljudi in nikdar ni moglo v miru rasti. Ta dva zagnanca pa sta kljubovala in vedno znova zasajala. Morali smo ju naglas občudovati.

Potem sem se spomnila njegovega truda pozimi. V Kamniški Bistrici in tudi okoli Ljubljane je imel po gozdičkih cele jate ptičnic, precej plače je dal za zrnje in lojve pogače, da je krmil ptice vsako dolgo zimo. Ej, Franci! Ni ti uspelo dobiti dekleta, ki bi te razumelo, zato pa ti je prijateljica vsa narava, vsaka trava, skala, roža, ptica, gamsi. Širok si kot sonce, tih kot voda, ki pronica skozi zemljo; kdo od nas posvetnih ljudi bi zmogel hoditi s teboj, biti tako zvest ljubezni do narave, tako temeljit v tem hrepenenju!

Okoli balvana so sedeli ljudje in malicali, klepetali, prihajali in se odpravljali. Moj popotni tovariš je malo debelo pogledal rdečo vrečo in potem Francija, pa je razumel in vsi trije smo mrzlično začeli pobirati in iskati konzerve, tetrapake, staniol in drugo navlako.

Franci je naglas komentiral: »No, vidiš, kar pod skalo vtaknejo pa so srečni, da se nič ne vidi, in so prepričani, da so pri spevali k čistoči gora! Potem pa sneg, voda, žival kamen premakne — in potem pridem jaz pa poborem...«

Pridno sva z Ivanom pomagala na ves glas udrihati čez planince, ki celo pivo pri-

nesejo gor, prazna steklenica pa je pretežka za pot navzdol. Spogledovali smo se in škilili proti naokoli sedečim, ki so čudno gledali; nekateri so se počutili neugodno, drugi so nas na glas hvalili, pomagal pa ni nihče. Zame je bilo to doživetje prve vrste; takole na delu tega gorskega smetarja še nisem nikoli videla; z zavistjo sem ga opazovala, kako naravno si je naložil že drugo polno vrečo odpadkov.

20. oktobra 1988 smo se Kanjavški potepuhi spet zbrali. Na ljubljanskih Žalah. Slab teden prej je Franci v avtomobilski nesreči za vedno odšel na planinske trate, v skale, med ptice in rože. K Naravi, s katero sta se tako ljubila.

Jutro na Jezerskem

NEŽA MAURER

*Jutro z belimi skalami in zelenim
nebom,
s smrekovimi iglicami — trepalnicami
noči —,
sanjavi mi od sanj,
s smehljajem molčečega človeka.*

*Iz njegovih oči
bo vzšlo sonce.*

*Naj ne vzide!
Naj ostane prvi svit,
pričakujoče drhtenje
s povešenimi trepalnicami noči
in skalami,
belimi kot otroški smeh.*

Prosim, besnim, rotim

NEŽA MAURER

*Prosim, besnim, rotim planino,
naj bo trdna.
Skušam jo očarati,
varati,
kot ona mene.
Mučim se.
Srage mi drse po licih
in se mešajo s solzami.
Kalne oči so napol slepe,
vendar vidijo:*

*Kamen za kamnom
se kruši s stene.*